

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 5 Issue 1, p. 419-439, January 2013

Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babiâli Üzerindeki Etkisi

The Influence of France on the Porte in the Atmosphere of Chaos and Crisis (1807-1808)

Yrd. Doç. Dr. Süheyla Yenidünya
Trakya Üniversitesi - Edirne

Öz: Mayıs 1807'de meydana gelen Kabakçı Mustafa isyanı, "Nizam-ı Cedit" olarak adlandırılan yenileşme sürecinin sonunu getirdiği gibi, ülkedeki kaos ve krizin doruk noktasına ulaşmasına sebebiyet vermişti. Osmanlı Devleti'nin, Avrupa Diplomasi sistemine uyum sağlamaya çalıştığı bu süreçte İngiltere-Rusya-Fransa denklemine sıkışan Babiâli dış politikasını tamamıyla Fransa'ya teslim etmişti. IV. Mustafa döneminde Babiâli'de hakim olan kadronun muhalefeti ve direnişine rağmen, ülkenin içinde bulunduğu kaos ve Fransa'nın Avrupa'da tek güç haline gelmesiyle üstünlüğünü koruyan Fransa elçisi Sebastiani, Osmanlı Devleti'nin Rusya ve İngiltere'yle yapacağı anlaşmalardan Bağdat'a vali atanmasına, Divan-ı Hümayûn tercümanını katledilmesi hatta devlet adamlarının sürgününe kadar devletin iç işlerinde hâkimiyet sağlamış ve döneme damgasını vurmuştu. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin bu süreçteki Fransa odaklı dış siyaseti merkez alınarak aslında diplomasi alanında geçirmiş olduğu büyük değişime yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sebastiani, Elçi, Babiâli, Diplomasi, Rusya

Abstract: The rebellion of Kabakçı Mustafa which broke out in May 1807 not only put an end to the process of renovation named as "Nizam-ı Cedit" but also drove the country into an atmosphere of chaos and crisis. In the process whereby the Ottoman Empire was trying to adapt to the European diplomatic system the Porte—which was squeezed among Britain, Russia and France—surrendered its foreign policy to France totally. Despite the opposition and resistance from the dominant staff in the reign of Mustafa IV, thanks to the chaos which the Ottoman Empire was in and France's rising to the position of single dominant power in Europe, French Ambassador Sebastiani, who retained his superiority, established control over the domestic affairs of the Ottoman Empire ranging from the treaties between the Ottoman Empire and Britain or Russia, appointment of mayor to Baghdad, killing of the Diwan translator; even the exile of statesmen. In this study centering on the foreign policy of the Ottoman Empire, which was pivoting around France, the great change that the Ottoman Empire underwent in the realm of diplomacy will be dealt with.

Key Words: Sebastiani, Ambassador, Sublime Porte, Diplomacy, Russia

Osmanlı Devleti, Sultan III. Selim'in başlattığı Nizam-ı Cedit programı ile özellikle askeri alanda yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Fransa'nın rol model alındığı söz konusu reform programı Kabakçı Mustafa isyanı ile sonlandırılmıştır. III. Selim'in tahttan indirilmesi ve IV. Mustafa'nın cülusuyla sonuçlanan isyan sadece tahtta değil tüm idari kadroda değişikliğe sebep olmuştur. III. Selim devri yenilikçi kadro tamamen tasfiye edilmiş, yerlerine özellikle Fransa'ya olan muhalefetleriyle tanınan ve Nizam-ı Cedit programının tamamen karşısında olan bir kadro gelmiştir. Devletin zirvesinde yaşanan bu değişiklik doğal olarak IV. Mustafa'nın saltanatı boyunca Fransa karşıtı bir politika izleneceğini düşündürmektedir.

Ancak bu dönemde Napolyon'un önderliğinde Avrupa'da lider konuma gelen Fransa'dan uzaklaşmak şöyle dursun aksine tamamen güdümüne girilmiştir.

1807-1808 süreci, Fransa'nın İstanbul'daki elçisi Horace Comte Sebastiani'nin akıllıca attığı diplomatik adımlar sayesinde Babiâli'de Fransa rüzgârının hâkim olduğu dönemdir. Osmanlı Devleti Fransa-Rusya-İngiltere arasında yaşanan değişimlerden etkilenmekle birlikte Fransa kutuplu bir siyaset izleme durumunda kalmıştır. Bu çalışmada söz konusu dönemde Fransa'nın Babiâli'de yükselme ve hâkim olma süreci işlenmekle birlikte aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin, Avrupa Diploması Sistemine uyum sağlama serüvenine de değinilecektir. Dolayısıyla XIX. yüzyıldan önce Osmanlı Devleti'nin diploması babında geçirdiği dönüşüme kısaca bir göz atmak, ele alacağımız konunun anlaşılabilirliği açısından faydalı olacaktır.

İslamiyet'in getirdiği manevi ve kültürel üstünlük, Osmanlı Devleti'nin klasik dönemde kendi kendine yeten ve tek taraflı diploması diğer bir deyişle Unilateralizm izlemesine neden oldu¹. Düşman-Darü'l-harb ile aralıksız savaş halinde olan birleşik bir Müslüman devletini yani *Darü'l-islam*'ı öngören ve etkinliği askeri üstünlüğe bağlı olan bu politika² Westfalya Antlaşması'na³ kadar Osmanlı Devleti için işe yaradı⁴.

1683-1698 yılları arasında yaşanan ve 1699 yılında Karlofça Antlaşması'yla sonuçlanan savaş bu denklemi bozdu. Osmanlı Devleti zayıf bir pozisyondaiken müzakere meselesi ile yüzleşti⁵. 18. yy Avrupa diplomasısının ana motifi olan kesintisiz bir gizli temasa imkân sağlayarak diplomatik dengede önemli bir değişiklik yaratan 1699 Karlofça Antlaşması getirdiği teamüllerle Avrupa sistemiyle bütünleşmeyi hızlandırdı⁶. Bu antlaşmadan sonra yaşanan süreç ise Osmanlı Devleti'nin adım adım Unilateralizm'den uzaklaşmasına sebep oldu. Ancak bu durum beraberinde yabancı devletlerin müdahalesini getirdi. Rusya 1774 Osmanlı-Rus Avusturya savaşı sonucunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nı gerekçe göstererek Osmanlı Ortodokslarının hamiliğine soyunacaktı⁷.

¹ Thomas Naff, "Reform And The Conduct Of Ottoman Diplomacy In The Reign Of Selim III, 1789-1807", *Journal Of The American Oriental Society*, Vol.83, No.3, (Aug.-Sep., 1963), s. 296.

² Rıfat A. Abou- El-Haj, "Ottoman Diplomacy At Karlowitz", *Journal Of The American Oriental Society*, Vol.87, No.4, (Oct.-Dec., 1967), s. 498; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara 1992, s. 14.

³ Avrupa'da 30 yıl savaşlarını sonlandıran Westfalya Antlaşması, Hapsburg imparatorluğu elçilerinin Fransa ile Münster'de ve İsveç ile de Osnabrück'te imzaladıkları sözleşmelerin toplamına verilen genel addir. Avrupa tarihinde bir kilometre taşı sayılır. Çünkü Almanya'daki dinsel ortama, büyük güçlerin ve Alman devletlerinin siyasal gelişmelerine ve izleyen 150 yıl boyunca uluslararası ilişkilere yön vermiştir (Stephen Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler*, Ankara 2009, s.124).

⁴ J.C. Hurewitz, "The Europeanization Of Ottoman Diplomacy: The Conversion From Unilateralism To Reciprocity In The Nineteenth Century", *Bellesten*, C. XXV, S. 99, Ankara 1961, s. 456, 461.

⁵ Rıfat A. Abou- El-Haj, *a.g.m.*, s. 499.

⁶ Osmanlı diplomasisine padişah ve onun Hıristiyan karşılığı olan Avrupa hükümdarlarının diploması de birbirine denk sayılması ve antlaşma müzakerelerine seyfiye yerine kalemiyeden temsilci gönderilmesi gibi bir dizi teamül getirmiştir (Virginia Aksan, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, İstanbul 1997, s.48-50).

⁷ Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 7. ve 14. maddelerine dayanarak tarihinden yaklaşık 100 yıl sonra Ortodoksların hamiliği bahanesiyle Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışma hakkını kendinde görmüştür. Hatta dünya kamuoyu da Rusya tarafından akıllıca yürütülen bir sayesinde bu hakkı tanımıştır. Mart 1775'te Çariçe II. Katerina'nın yayınladığı manifesto, antlaşmanın Fransızca metninin Rusça'ya çevrilirken "*Rus Kilisesi*" tabirinin "*Rum Kilisesi*" şeklinde çevrilmesi, Avusturya elçisi Thugut'un yorumları bu görüşün kabul edilmesini sağlamıştır. Ancak antlaşma metni, söz konusu 7. ve 14. maddeler incelendiğinde böyle bir himaye hakkının olmadığı ortaya çıkacaktır (Konu hakkında

Fransız İhtilali ve onu takip eden Napolyon savaşlarının yankılarının sonucu olarak Avrupa diplomasisinde geçici olarak bir kırılma yaşandı⁸. Prusya ve Avusturya arasında imzalanan Reichenbach Antlaşması (1790) Avrupa'nın diplomatik ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasıydı. Frederick William "status quo ante bellum"⁹ temelinde genel bir barış siyaseti izlemeyi kabul etti. Böylece Fransız İhtilali'ne karşı bir tür birlik oluşturulabilecekti. Reichenbach'ta bir araya gelen egemen güçler, fikir ayrılıklarını bir yana bırakarak Batıda ortaya çıkan tehlikeye karşı birleşilmesi gerektiği hususunda uzlaşmaya varmışlardı¹⁰.

Avrupa'da bu şekilde değişen güçler dengesi Osmanlı Devleti'nin dış siyasetteki rotasının belirlenmesinde etkili olacaktır. İttifak sistemini öngören bu süreçte ittifakların arasındaki dalgalanmaların hızı ilk kez Osmanlı diplomasisinin de aynı hızla olayları izlemesi zorunluluğunu doğurdu¹¹. Bir meslek olarak diplomasiye insan seçip eğiten, yerel dillerin, incelikli yerel terminoloji ve hiyerarşinin öğrenilmesine ağırlık veren Avrupa diplomasi yöntemleri 18. yüzyıl sonunda Rönesans'ın Hristiyan ahlak sisteminden modern devlet sistemine evriliyordu¹².

Avrupa diplomasisinde bu dönüşüm yaşanırken Osmanlı diplomasisinde de köklü değişimler meydana geliyordu. XVIII. yüzyıl Osmanlılar ile Avrupa arasındaki diplomatik ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Daimi elçilikleri kurarak Osmanlı Devleti'nin klasik dönemden beri uyguladığı Unilateralizm'i kıran¹³ III. Selim'in bu kararı, Osmanlı diplomasisinde Avrupalılaştırma yolunda arka arkaya atılmış adımların doruğunu temsil ediyordu. Ancak komplike ve profesyonel bir yapıya sahip olan Avrupa diplomasisi karşısında Avrupa'daki diplomatik aktivitelerle koordinasyonlu olarak çalışabilecek bir dışişlerinden yoksun olan¹⁴ Osmanlı diplomasisi, klasik devir diplomasisinin bir çok gereçlerini ve metotlarını korumak zorunda kaldı¹⁵. Bununla birlikte diplomaside mütetekabiliyet esaslı Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletler sistemine geçişinin en büyük adımı oldu¹⁶.

XVIII. yüzyılın sonunda özellikle Fransa'da yaşanan dalgalanmalar Osmanlı Devleti'ni birinci dereceden etkiledi. 1797 yılında Avusturya ile savaş halinde olan Fransa Osmanlı Devleti'ni yegâne sadık dostu olarak ilan etmişti. Ancak iki ülke arasında savaş sona erdiren Venedik Cumhuriyeti'nin haritadan silindiği ve topraklarının Fransa ve Avusturya arasında paylaşıldığı Compo Formio Antlaşması dengeleri birdenbire değiştirdi¹⁷. Avusturya'nın da Osmanlı topraklarına doğru eylemlerine göz yuman Fransa, bunun karşılığında Venedik'e ve Yediada'ya el koyuyordu. Böylelikle Osmanlı ile ilk kez hemhudut olan Fransa yayılmacı hedeflere yöneldi. 1798 yılında Mısır'ın işgali bu politikanın dış

ayrıntılı bilgi için bkz: Roderic Davison, "Küçük Kaynarca Andlaşması'nın Yeniden Tenkidi", (çev. Erol Aköğretmen), *İÜEF. Tarih Enstitüsü Dergisi*, C. X-XI, İstanbul 1979-1980; Osman Köse, 1774 Küçük Kaynarca Andlaşması, Ankara 2006, s. 205-213).

⁸ J.C. Hurewitz, *a.g.m.*, s.456, 461.

⁹ Latince bir deyim olan "status quo ante bellum" "Statükoyu sürdürmek var olan durumu olduğu gibi korumak" veya "savaş öncesi durumu aynen korumak" veya "savaş öncesi durumu aynen tesis etmek" anlamına gelir.

¹⁰ Stanford Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, (çev. Hür Güldü), İstanbul 2008, s.74.

¹¹ Orhan Koloğlu, *a.g.m.*, s. 14.

¹² Virginia Aksan, *a.g.e.*, s. 48-50.

¹³ Thomas Naff, *a.g.m.*, s. 303.

¹⁴ J.C. Hurewitz, *a.g.m.*, s. 456, 461.

¹⁵ Thomas Naff, *a.g.m.*, s. 311.

¹⁶ J.C. Hurewitz, *a.g.m.*, s.456, 461.

¹⁷ Kemal Beydilli, "Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifaklar", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara 1999, s. 39-42.

vurumuydu¹⁸. Bu süreçten sonra Avrupa politikasının şekli değişmiş ve devlet buna uyum sağlamak zorunda kalarak Avrupa politikasına uygun bir lisan kullanmaya mecbur kalmıştır¹⁹.

Osmanlı Devleti'nin izlediği ve bîtarafılık olarak nitelendirdiği²⁰ dış siyaseti, Fransa'nın Mısır'ı işgali üzerine değişikliğe uğramıştır. Din u devlet anlayışı henüz tam anlamıyla değişmese de²¹ ister savaş ister barış için artık Avrupa'dan ayrı durma değil sorunlarını Avrupalıların da katkısıyla çözme aşamasına geçilmişti²².

Fransa'ya karşı İngiltere ve Rusya'yla imzalanan ittifaklar²³, devleti yeni bir sürece sokmuştur. Dost bildiği Fransızların Mısır'a saldırılarıyla hayal kırıklığına uğrayan III. Selim'in "altı senedir kafirler bizi işgal eyledi. Biz daha altı mah kadar onları işgal eyleyip mümkün merteye işimize baksak" tarzındaki ifadeleri, dış politikada aldatılmış olmanın şaşkınlığını açığa vurmaktadır. Ancak Sultanın, askeri tedbirler alınana kadar karşı tarafın da aynı şekilde aldatılıp oyalanmasını talep etmesi, Avrupa diplomasi ahlakı ile politika yapmak zaruretini idrak ettiğinin delilidir²⁴.

Bu suretle ittifak sistemine dâhil olan Osmanlı Devleti, politikasını Fransa-İngiltere-Rusya üçgeninde gelişen olaylar çerçevesinde çizecektir ki 1805-1808 yılları arasında bu politikanın tespitinde Napolyon Bonapart'ın liderliğindeki Fransa'nın etkisi büyük olmuştur.

Osmanlı Devleti ve Fransa arasında Mısır Meselesini sonuçlandırmak amacıyla 26 Haziran 1802'de Paris Antlaşması imzalanmasına²⁵ rağmen ittifaklar nedeniyle iki ülke

¹⁸ Orhan Koloğlu, *a.g.m.*, s. 14,17.

¹⁹ Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 39-42.

²⁰ Osmanlı Devleti'nin izlediği bu siyaset şu şekilde açıklanmaktadır. "... Devlet-i Aliyye'lerine göre bîtarafılık mesleğinin ihtiyar ve tervici ferâiz-i maslahattan olduğuna binâen " (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hatt-ı Hümayûn (HAT.)* 7209). Ancak izlediği bu siyasetin Fransa tarafından kendine karşı kullanılmasını istemediğinden resmen ifade etmediği yine aynı belgedeki şu ifadelerden anlaşılmaktadır: "... Devlet-i Aliyye'nin bîtarafılık usûlünü ihtiyârı mersumlara def'aten işâa olursa tabîatıyla ümidleri hâsıl olmuş olacağına nazaran kesb-i emniyet ederek mukteza-yı mizâc ve mişvârları üzere düvel-i müttefika ile Devlet-i Aliyye beynine ilka-yı bürûdet misillu aher fesad çıkaracakları led'e-l-mülâhaza şimdilik Devlet-i Aliyelerinin derdest olan usûlü üzere Rusya ve İngiltere devletleri müttahid ve müttetik ve Fransaluyu dahi dost ve musâlih bilip terefeyni bu suretle kullanmak ve izhârı icâb etmedikçe bîtarafılık usûlünü Françeluye ilân etmemek..." (BOA, *HAT.* 14480; Asım Efendi, *Tarih-i Asım*, C. I, İstanbul 1867, s. 76).

²¹ Carter Findley, "Origins Of The Ottoman Ministry", *International Journal Of The Middle East Studies*, Vol 1, No: 4 (Oct., 1970), s. 337.

²² Orhan Koloğlu, *a.g.m.*, s. 14,17.

²³ Osmanlı Devleti Fransa'yı Mısır'dan çıkarabilmek için 23 Aralık 1798'de Rusya ile 5 Ocak 1799'da İngiltere ile ittifak antlaşmaları imzalamıştır [İttifakların tam metni ve tasdikleri için bkz: *Muahadat Mecmuası*, C. IV, Ceride-i Askeriyye Matbaası 1298, s.14-34; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C. VIII, Dersaadet 1309 (ikinci baskı) s. 338-347].

²⁴ Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 39-42.

²⁵ 9 Ekim 1801 tarihinde Osmanlı Elçisi Seyyid Ali Efendi ve Talleyrand arasında ön barış protokolünün [Driault, *Selim-i Salis ve Napolyon, Sebastiani ve Gardan*, (terc. Köprülüzade Mehmet Fuad) Dersaadet 1329, s. 29] imzalanmasından sonra Amedi Galib Efendi Fransa'ya gönderilmiş (Amedi Galib Efendi'nin Paris'te ki murahaslığı ve gönderdiği raporlar için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Amedi Galib Efendi'nin Murahaslığı ve Paris'ten Gönderdiği Şifreli Mektuplar", *Belleten*, C. I, S. 2, Ankara 1937, s. 357-410) ve Paris Antlaşması 26 Haziran 1802 tarihinde nihai şeklini almıştır [Ayrıntı için bkz: Vasıf, *Tarih-i Vasıf*, Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi No: 608, C.II, vrk.10b-12a; *Muahadat Mecmuası*, C.I, s.14-34. Adı geçen kaynaklarda Paris Antlaşması'nın tarihi 26 Haziran 1802 (24 Safer 1217) olarak verilirken Driault bu tarihi 26 Temmuz 1802 olarak kaydetmiştir (Bkz: Driault, *a.g.e.*, s. 29)].

arasındaki ilişkiler rayına oturmak şöyle dursun Rusya ve İngiltere'nin baskıları neticesinde²⁶ Napolyon'un imparatorluk unvanının onaylanmaması²⁷, buna karşılık Fransa'nın da yeni vergi tarifelerini kabul etmemesi nedeniyle diplomatik krizler yaşanmıştır.

Fransa cephesi bu şekildeyken hâlihazırda müttefik olduğu Rusya'yla Yediada'da; İngiltere'yle de Mısır'da karşı karşıya kalması nedeniyle İngiliz-Rus kutuplu siyasetten uzaklaşan Babiâli, Napolyon'un Austerlitz'te Ruslara karşı kazandığı zafer neticesinde yüzünü tekrar Fransa'ya dönmüştür²⁸. Rus ittifakının 1805'te yenilenmesine rağmen iptalini, Osmanlı siyasi ahlâkının Avrupalılaştığının bir işareti olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Bununla beraber Osmanlı diplomasisinin Avrupa diplomasisi karşısında kendisine duyduğu güvenin tamamen yerleştiğini iddia etmek için henüz çok erkendir²⁹.

Rusya ve İngiltere'nin Babiâli üzerindeki etkisini kırarak kendi nüfuzunu kurmak isteyen Napolyon ise Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini maslahatgüzarlık seviyesinden³⁰ büyükelçiliğe çıkartmış ve General Horace Comte Sebastiani'yi³¹ büyükelçi sıfatıyla İstanbul'a göndermiştir. Daha önce 24 Kasım 1801'de Paris Barış Antlaşması'nın ön şartlarının imzalandığına dair Napolyon'un mektubunu III. Selim'e takdim etmek üzere İstanbul'a³², 1802 tarihinde ise Bahr-i Sefid'i Trablusgarb'dan Mısır ve Suriye'ye kadar gezmek üzere ticari bir görevle Kuzey Afrika kıyılarına gelen Sebastiani'nin bu ikinci ziyaretinde asıl görevi ise bölgede Osmanlı Devleti'nin askeri-ekonomik gücünü tespit etmek ve Mısır'ın yerel güçleri olan Memlûk Beyleri'ni Fransa tarafına çekebilmektir. Söz konusu coğrafyada İngiltere'nin ne derecede etkili olduğunu tespit etmek de görevleri arasındaydı³³. Askeri vasıflara da haiz olan Sebastiani bu görevleri esnasında Osmanlılara ve işlerin yürüme tarzına da iyice vakıf olmuştu. Kısaca Babiâli'yi yanına çekmek isteyen Napolyon Sebastiani'yi tesadüf eseri olarak elçi seçmemiştir.

10 Ağustos 1806 tarihinde³⁴ İstanbul'a gelen Sebastiani oldukça önemli görevler üstlenmişti. Şöyle ki: İran'la ittifak kuracak, Osmanlı Devleti'nin Dalmaçya'daki Fransız ordusuyla işbirliğine girmesini ve Rusların Karadağ ve Arnavutluk'tan çıkartılmasını sağlayacaktı. Böylece Yunanistan ile Eflak-Boğdan'daki Rus nüfuzunu sona erdirecekti. Sebastiani ayrıca Boğazların Rus ve İngiliz gemilerine kapanmasını sağlayacak ve Üçlü İttifak Savaşı'nda Fransız tebaanın uğradığı zararların tazmini için Osmanlı'ya baskı yapacaktı. Adriyatik bölgesinde Fransız çıkarlarının temsilcisi olabilecek Tepedelenli Ali Paşa'ya

²⁶ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2011, s. 257-268.

²⁷ Fransa elçisi General Brune ve Fransa dışişlerinin konu hakkında yazışmaları için bkz: Le Baron I. De Testa, *Recueil Des Traités De La Porte Ottomane*, C. II, Paris 1865, s. 342-352.

²⁸ G.A., Mano, *Religion Et Politique*, Paris 1856, s. 151-152.

²⁹ Kemal Beydilli, *a.g.m.*, 39-42.

³⁰ Babiâli'nin, 3 Mayıs 1804 tarihinde unvanın veraseten kendi soyunda kalması şartıyla imparatorluğunu ilan eden [A.Aulard, *Fransa İnkılabı Siyasî Tarihi*, (çev. Nazım Poroy), C.III, Ankara 1982, s. 1069] Napolyon'un unvanını Rusya ve İngiltere'nin direktmesi nedeniyle onaylamaması nedeniyle Fransa Büyük Elçisi Brune İstanbul'dan ayrılarak yerine kâtabi Ruffen'i maslahatgüzar olarak bırakmıştır.

³¹ Hayatı hakkında bkz: General J.T. De Mesmay, *Horace Sebastiani Soldat, Diplomate, Homme d'Etat Maréchal de France (1772-1851)*, Paris 1948.

³² Sebastiani, İstanbul'a gelişi ve Osmanlı Devleti'nin merkezi yapılanmasını içeren ayrıntılı bir raporu I. Konsüle sunmuştur. Söz konusu rapor için bkz: Le Baron De Testa, *a.g.e.*, C. I, s. 504-514.

³³ Le Baron I. De Testa, *a.g.e.*, C.II, s.46-61.

³⁴ William James, *The Naval History Of Great Britain*, Vol. V, London 1837, s. 248; *The Annual Register Or A View Of The History Politics And Literature For The Year 1806*, London 1808, s. 248.

Fransa'nın yanına çekmek üzere gönderilen Pouquville'i desteklemek de görevleri arasındaydı. Ayrıca Fransa'nın, sözde Sırp isyanını bastırmak ve Eflak-Boğdan'a Rus müdahalesini engellemek üzere Balkanlara yerleşmesi için III. Selim'i ikna etmesi gerekiyordu³⁵.

Sebastiani, Napolyon'un kendisine karşı oluşturulan Rus-Osmanlı-İngiltere bloğunu parçalamak ve bu denklem içinde Osmanlı Devleti'ni kendisine bağımlı hale getirmeyi amaçlayan planı doğrultusunda Rusya'ya yakınlıkları ile bilinen Eflak-Boğdan Beyleri³⁶ olan Aleksandre İpsilanti ve Aleksandre Mavrozi'nin görevlerinden alınması için çalışmalara başladı. Adı geçen şahısların Osmanlı Devleti aleyhine Ruslarla işbirliği yaptığı iddiasında olan Sebastiani, voyvodaların bir an önce azledilmesi gerektiğini savunuyordu³⁷. Ancak Osmanlı Devleti'nin daha önce Rusya'yla yapmış olduğu antlaşmalar bu ülkeye voyvodaların atanmalarında ve görevden alınmalarında söz hakkı veriyordu ve bu durum Babiâli'nin elini kolunu bağlıyordu³⁸. Üstelik iki ülke arasında imzalanan Yaş Antlaşmasına göre voyvodaların görev süreleri yedi sene olarak tespit edilmişti ve söz konusu süre dolmadan Osmanlı Devleti tarafından görevden alınamıyorlardı. Sebastiani ise, ülkesi adına Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti ediyordu. Üstelik Fransa ile Temmuz 1806 yılında bir dizi görüşme gerçekleştiren Rusya temsilcisi M. D'oubriil de bu esası kabul etmişti³⁹. Rusya bu konuda ısrar ettiği takdirde Fransa'yı karşısına alacaktı. Ona göre bu durumda Rusya'nın her halükarda eli kolu bağlanmış oluyordu⁴⁰.

Hali hazırdaki Eflak Boğdan voyvodaları Aleksandre İpsilanti ve Aleksandre Mavrozi'nin⁴¹ Rus taraftarı oldukları ise Babiâli tarafından da bilinen bir gerçektir⁴². İkisinin de

³⁵ General J.T. De Mesmay, *a.g.e.*, s. 54.

³⁶ Eflak Boğdan beylikleri hakkında bkz: Christine, Philliou M., *Worlds Old And NEW: Phanariot Networks And The Remerking Of Otoman Governance In The First Half Nineteenth Century*, Ph.D.diss., Princeton University, 2004.

³⁷ Lefebvre, *Histoire De Cabinets De L'Europe*, C.III, Paris 1847, s.14.

³⁸ 17 Temmuz 1774 tarihinde Rusya ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 16. maddesinin Eflak ve Boğdan'a dair kısmında lüzumu halinde bu iki voyvodalık işlerinin iki devlet arasında görüşülerek Rusya'nın Osmanlı hükümetine vaki müracaatının nazar-ı dikkate alınması yani Rusya'nın Eflak ve Boğdan işlerine müdahalesi kabul ediliyor, Eflak vergisi 619 keseye ve rikabiyye ve ıydiyyesi 260 keseye; Boğdan vergisi 136 keseye, rikabiyye ve ıydiyyesi 205 keseye indirilerek başka hiç bir suretle vergi ve hediye alınmaması kararlaştırılıyordu (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/I, Ankara 1988, s. 424) Ocak 1779'da imzalanan Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin 7. maddesinde Rusya'nın Eflak ve Boğdan üzerindeki bu himayesi tekrarlanıyordu (Ahmed Resit, *Haritalı ve Resimli Mükemmel Tarih-i Osmani*, C. II, Dersaadet 1328, s. 328-329). Osmanlı Devleti 1783 tarihinde Rusya'ya verdiği bir senetle de Eflak ve Boğdan voyvodalarının suçlarının sabit olmadan asla azl edilmeyeceklerini ve Eflak'tan senede 619 kese vergi, 90000 kuruş ıydiyye ve 40000 kuruş rikabiyye, Boğdan'dan ise 135 kese 444.5 kuruş vergi, 90.000 kuruş ıydiyye, 25.000 kuruş rikabiyye almayı ve bunun dışında para talep etmeyeceğini taahhüt ediyordu (*Muahadat Mecmuası*, C.IV, s. 2-4) Bu senetle maddi haklarını kısıtlarken 1802 fermanıyla ise idari haklarını minimum düzeye indiriyordu (Söz konusu ferman BOA., *HAT*. 45855 ve 45918 Ç numaralı belgelerde bahsedilmektedir).

³⁹ Ancak söz konusu antlaşma Rus Çarı Aleksandre tarafından kabul edilmemiş ve bu durum yeni bir Rus- Fransa savaşına sebebiyet vermişti (Lefebvre, *a.g.e.*, s. 17-18).

⁴⁰ BOA., *HAT*. 1741.

⁴¹ Asım Efendi Tarihi'nde Mavrozileri Fransa taraftarı olarak göstermiştir (Asım Efendi, *a.g.e.* C. I, s.158). Ancak Mavroziler Rusya taraftarı bir ailedir. Valide kethüdası Yusuf Ağa zamanında Divan Tercümanı olan Dimitraško Mavrozi, Yusuf Ağa'yı tamamen ele geçirmiş ve Rus politikasının

görevden alınması aslında Babîâli'nin de işine geliyordu. Nihayetinde, Sebastiani'nin baskısı ve taahhütleri neticesinde 24 Ağustos 1806'da voyvodalar görevlerinden alındı⁴³. Yeni yapılan atamalarda ise bu sefer Fransa taraftarı olan Callimachi ve Suzzo ailelerinden⁴⁴ seçim yapıldı. Bu doğrultuda Boğdan voyvodalığına İskerlet Callimachi, Eflak voyvodalığına Drokozade Aleksandre Suzzo getirilirken, Divan-ı Hümâyûn tercümanlığını da Hançerlizade Aleko Bey atanarak durum Rusya elçisine de bildirildi.

Rusya taraftarı olan voyvodaların azledilerek, haleflerinin Fransa taraftarı olan ailelerden seçilmeleri, Babîâli'de Rus siyasetinin kalesi olan Yusuf Ağa'nın gözden düşmesi⁴⁵, artık en azından Sultanın nazarında Rusya devrinin kapandığını açıkça ortaya koyuyordu. Sebastiani'nin teamüllere aykırı bir şekilde silah kuşanmış olarak III. Selim'in huzuruna çıkıp uzun saatler görüşmesi⁴⁶ ve yine onun telkinleriyle Rus gemilerinin Karadeniz'e geçişlerini diplomatik yollarla engellenmeye çalışılması ise Fransa devrinin başladığının alametleriydi. Ancak işler Babîâli'nin hesapladığı gibi gitmedi. Rusya azledilen voyvodaların hemen görevlerine iadelerini talep ediyor aksi halde diplomatik ilişkilerini keseceğini sert bir dille bildiriyordu. Babîâli ilk anda İngiliz elçisinin de yardımıyla bu krizi atlarmaya çalıştı⁴⁷. Ancak İngiltere de ilk andaki desteğini çekerek müttefiki olan Rusya'nın talebinin kabul edilmesini yönünde Babîâli'yi zorlamaya başladı. III. Selim her ne kadar Fransa taraftarı olsa da Babîâli'de İngiltere yanlılarının sayısı az değildi. Sonuç olarak Babîâli İpsilanti ve Mavrozi'yi 16 Ekim 1806 tarihinde yeniden eski görevlerine atadı. Babîâli Rusya karşısında bu şekilde

---

Babîâli'de etkin olmasını sağlamıştır [Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA) *Evrak (E)* 4171; Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epçeli), C. V, İstanbul 2005, s.140]. Bu yüzden Fransa'nın Mavrozi ailesine karşı bir düşmanlığı vardır. Hatta azillerinden sonra uzunca bir süre Sebastiani peşlerini bırakmamış karşılaştığı her sorunda onları sebep göstererek öldürülmelerini istemiştir(BOA., *HAT*. 14351). IV. Mustafa devrinin en güçlü simalarından olan Musa Paşa da Sebastiani ile aynı görüşte olmasına rağmen Fransa'ya karşı Rusya kartını oynamak isteyen dönemin reisülküttabı Hâlet Efendi Mavrozilerin öldürülmelerini engellemiş, daha sonra sürgünden af edilmelerini sağlamıştır (TSMA., *E*. 4171).

⁴² Babîâli Eflak voyvodası Aleksandre İpsilanti'nin büyük bir isyan hazırlığı içerisinde olduğuna dair duyumlar alıyordu. Rus taraftarı Mavrozi ailesine mensup olan Aleksandre Mavrozi'nin ise görevine gitmek istemeyip hatta istifa edecek derecede pürüz çıkarması İstanbul'daki hoşnutsuzluğu had safhaya çıkartmıştır (Driault, *a.g.e.*, s. 70-71; Asım Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 157).

⁴³ Nikola Jorga voyvodaların azillerinde Rusya'nın antlaşmalara dayanarak vereceği tepkiyi önlemek için voyvodaların devlet tarafından değil de kendi istekleri doğrultusunda görevlerinden feragat ettiklerine dair bir dilekçe verdiklerini kaydetmektedir (bkz: N. Jorga, *a.g.e.*, C V, s.140). Ahmed Cevdet Paşa ise, voyvodaların görevden alınmalarında, Sebastiani'nin baskıları kadar voyvodaların göreve tayin edildiklerinde devlet adamlarına ve saraya yakın şahıslara yüklü miktarda verdikleri paranın da etkili olduğu kaydetmektedir. Yine dönemin reisülküttabı olan ve voyvodalar meselesini çözmekle görevlendirilen Vasıf Efendi'nin, sorunu Babîâli lehine çözebilecek dirayetten yoksun olması voyvodaların bir diğer azil sebebi olarak gösterilmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s.74).

⁴⁴ Lefebvre, *a.g.e.*, C. III, s. 16.

⁴⁵ N. Jorga, *a.g.e.*, C.V, s. 140.

⁴⁶ Mesmay, *a.g.e.*, s. 57.

⁴⁷ BOA., *HAT*. 16154.

geri adım atarken, Sebastiani'ye ise Rusya ile yapılan antlaşmalara aykırı olarak görev süreleri dolmadan azledilen voyvodaların mecburen görevlerine iade edildiğini bildiriyordu⁴⁸.

Babiâli ricali söz konusu gelişmeler neticesinde Rusya ile yaşanan krizin sona erdiğini düşünüyordu. Ancak Fransa ile savaş hazırlığı içinde olan ve kendisine karşı muhtemel bir Osmanlı-Fransa ittifakı endişesi taşıyan Rusya, voyvodalarda yapılan son değişikliği dikkate almadı. Eflak ve Boğdan eyaletlerini, Turla ve Tuna havalisini ele geçirmek üzere General Michelson komutasında 60 bin kişilik bir orduyla bölgeyi işgale başladı.

Bu oldu bitti karşısında şaşırın Osmanlı Devleti, Sebastiani'nin de teşvikleriyle 22 Aralık 1806'da Rusya'ya savaş ilan etti. Elçisi Sebastiani'nin diplomatik oyunları sayesinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında savaşın başlamasını sağlayarak amacına ulaşan Napolyon hem Rusya'yı yeni bir cephede savaşmaya zorlayarak kendisine karşı kullanılan Rus gücünün azalmasını sağlamış hem de Karadeniz de Rus varlığına tahammül edemeyen Avusturya'yı Rusya ile karşı karşıya getirmişti. Böylelikle Babiâli'de Rus ve İngiltere nüfuzunu tamamen bertaraf edilmiş ve Fransa hâkimiyeti kurulmuştu.

Osmanlı Devleti ise bir taraftan Eflak ve Boğdan'da Rus ordularına karşı durmaya çalışırken bir yandan da boğazlarda hem Rus hem de İngiliz donanmaları karşısında varlık göstermeye çalışıyordu. Ruslara karşı boğazlarda nispeten başarılı olunmuş ve Rus donanmasının Korfu'ya çekilmesi sağlanmıştı⁴⁹. Ancak müttefikleriyle savaşa son verilmesi için Osmanlı Devleti üzerinde baskı kurmaya çalışan İngiltere'nin, 7-8 gemilik bir filosu İstanbul'a kadar gelmişti 20 Şubat 1807'de⁵⁰ İstanbul'da İngiliz gemilerinin görülmesi hem devlet erkânında hem de halkta ilk önce büyük bir korku dalgasının yayılmasına neden olmuş ancak daha sonra Fransa elçisi Sebastiani'nin de teşvikleriyle⁵¹ boğazda gerekli önlemler alınarak İngiliz gemileri çekilmek mecburiyetinde bırakılmıştır. Sebastiani'nin verdiği taktiklerin işe yaraması özellikle III. Selim nezdindeki itibarını daha da arttırmasını sağladı. İngiltere ise hemen İskenderiye'ye asker sevk ederek İstanbul'un rövanşını almıştır. Osmanlı Devleti bunun üzerine İngiltere'ye de savaş açmıştır.

Osmanlı cephesinde bu gelişmeler yaşanırken, Rus ordularına karşı büyük bir zafer kazanan Napolyon, Rus Çarı Aleksandre ile bir ateşkes yapmak üzereydi ve Çar'a taleplerini kabul ettirebilmek için Osmanlı Devleti'nin topraklarını vaat ediyordu. Napolyon'un Osmanlı Devleti'ni feda ettiği bu sırada İstanbul'da III. Selim'in halli ve IV. Mustafa'nın tahta çıkmasıyla sonuçlanan Kabakçı Mustafa İsyanı vuku buldu⁵². Tahttaki bu değişiklik ile

⁴⁸ BOA., HAT. 46891.

⁴⁹ Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s.191.

⁵⁰ İngiliz gemilerinin İstanbul'a gelişi hakkında bkz: TSMA, E.1449; Cabi Ömer Efendi, *Cabi Tarihi:Tarih-i Sultan Selim-i Salis ve Mahmud-ı Sani*, (yay. haz.Mehmet Ali Beyhan), C. I, , Ankara 2003, s. 102-110; Oğullukyan, *Ruzname, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmut ve Alemdar Mustafa Paşa*, (Tercüme ve Notlar Hrand D. Andreasyan), İstanbul 1972, s.1; Ahmed Refik Altınay, *Kabakçı Mustafa*, (yay. haz. Enfel Doğan), İstanbul 2005, s. 50-53; Fahri Çetin Derin, "Yayla İmamı Risalesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 3, İstanbul 1973, s. 219-221.

⁵¹ Mesmay, *a.g.e.*, s.64.

⁵² Nizam-ı Cedit Programı'nın sonunu getiren ve taht değişikliği ile sonuçlanan bu isyan hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olabileceğimiz Asım Efendi Tarihi'nde isyanın Fransa elçisi Sebastiani tarafından da desteklendiğine dair bir kayıt bulunmaktadır. Asım Efendi'ye göre Sebastiani, fırsat buldukça Nizam-ı Cedit askerinin yeniçerileri ortadan kaldırmak ve devlet adamlarına gelir sağlamak için kurulduğu fikrini yaymaya çalışmış; hatta daha da ileri giderek Napolyon'un yeniçeriyi desteklediğini, ihtiyaç halinde sınırlardaki Fransız askerinin hemen yardıma gelebileceğini ima ederek

Nizam-ı Cedit taraftarı olan kadro neredeyse tamamıyla ortadan kaldırılarak yerlerini muhalifler almıştı. Artık Babıâli siyasetinin etkin simaları Şeyhülislam Ataullah Efendi ve Kaymakam Musa Paşa iken askeri kanadı bu şahısların güdümünde olan Kabakçı Mustafa temsil etmekteydi. Reisülküttap ise Hâlet Efendi'ydi⁵³. Sebastiani, isyanı bildirmek üzere gönderdiği mektubunda yeni hükümetin Fransa, Rusya ve İngiltere de dâhil olmak üzere bütün Hıristiyan milletlerine karşı olan gelenekçi bir kadroya sahip olduğunu bildiriyordu⁵⁴.

İsyanın ilk günlerinde Fransız elçiliğinin kaçakların saklandığı zannıyla aranması⁵⁵, III. Selim tarafından bizzat davet edilen ve Fransa'nın Dalmaçya ordusundan gelecek olan 600 topçunun IV. Mustafa tarafından reddedilmesi* elçinin endişelerini artmıştı⁵⁶. Ayrıca III. Selim'le dostluğunun hem kendi hem de ülkesi adına yeni sultanla iyi ilişkiler kurmasının önünde büyük bir engel teşkil ettiği yönünde bir düşünceye sahipti⁵⁷. Ancak sonuç hiç de Sebastiani'nin tahmin ettiği gibi olmadı. Yeni hükümet her ne kadar ilk anda Fransa'ya karşı mesafeli davrandıysa da, Fransa'yla iyi ilişkilerin devamının Osmanlı Devleti'ne faydalı olacağını düşünüyordu ve bu yüzden İngiltere ve Rusya ile savaşın⁵⁸, Fransa ile işbirliğinin devamına karar verildi⁵⁹. Sebastiani'nin söz konusu endişesi de yeni yönetim kadrosu tarafından giderildi. İsyanın ve taht değişikliğinin Osmanlı Devleti'nin iç meselesi olduğunu ve bunun kesinlikle dış ilişkilerini etkilemeyeceğini beyan eden Babıâli, Fransa ile dostluğun devam ettiğine dair Sabastiani'ye teminat senedi verirken⁶⁰ Paris'e gönderilen mektupta da söz konusu güvence tekrarlanıyordu⁶¹. Taraflar daha sonra Rusya ve İngiltere'ye karşı işbirliğinin devam ettiğine ve her iki ülkenin de onayı olmadan kesinlikle bahsi geçen devletlerle antlaşma yapılmayacağına dair yazılı teminatlarını yenilediler⁶².

Osmanlı Devleti tarafından verilen bu güvence Sebastiani'yi rahatlatmıştı. Çünkü bu suretle 9 Haziran'da Rus Çarı tarafından verilen tam yetki ile Bozcaada'ya gelen M. Pozo di

---

isyana çanak tutmuştur (Asım Efendi, *a.g.e.*, C. II, s.18). Müellif'in bu kanaati Akka muhasarası sırasında Nizam-ı Cedit askeri ile karşılaşan Napolyon'un, bu yeni askeri birliklerin büyümesi halinde politik emelleri önünde engel teşkil edeceği gerekçesiyle yeniçerileri kışkırttığı düşüncesinden ileri gelmektedir (Asım Efendi, *a.g.e.*, C.II, s.16-17; Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, VIII/152). Asım Efendi'nin ithamlarını ispatlayacak ya da çürütebilecek bilgiye sahip olmamakla birlikte, isyandan sonra Kabakçı Mustafa ile Sebastiani arasında yapılan karşılıklı ziyaretler (TSM, E. 5161) ve elçinin yeni hükümetle temaslarında Nizam-ı Cedit'ten kendisinin ve Napolyon'un rahatsızlık duyduğunu açıkça dile getirmesi (BOA., *HAT*. 14397) en azından asilerle temas halinde olduğunu gösteren verilerdir.

⁵³ Hâlet Efendi hakkında bkz: Süheyla Yenidünya, *Hâlet Efendi'nin Hayatı İdari ve Siyasî Faaliyetleri (1760-1822)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.

⁵⁴ Driault, *a.g.e.*, s. 230.

⁵⁵ Mesmay, *a.g.e.*, s. 72.

* BOA., *Bab-ı Asafî Mektubi Kalemî Dosyaları (A MKT.)* 799-35 numaralı belgede askerlerin sayısı 500 olarak geçmektedir.

⁵⁶ BOA., *HAT*. 16197, A. *MKT.* 799-35.

⁵⁷ Lefebvre, *a.g.e.*, C. III, s. 163-165.

⁵⁸ BOA., A. *MKT.* 798-1.

⁵⁹ BOA., *HAT*. 54124 A.

⁶⁰ BOA., *HAT*. 14633; A. *AMD.* 53-37.

⁶¹ BOA., *HAT*. 54124.

⁶² BOA., A. *AMD.* 53/14, 54/39.

Borgo'nun antlaşma talebinin⁶³ Babiâli tarafından reddedildiğini belgelendirmiş oluyordu. Fransa dostluğunu tercih eden Babiâli tarafından bunun bir nişanesi olarak Napolyon ve Talleyrand'a hediyeler hazırlanmış, Fransız mühendislerinin boğazlarda ya da gerekli görülen yerlerde istihdamına devam edilmesine karar verilmişti ve elçiye III. Selim döneminden fazla itibar gösterilmekteydi⁶⁴. Sebastiani'nin bu konumu ülkesinin yeni stratejisi yüzünden sarsılacaktı. Fransa, Osmanlı Devleti'nden ayrı olarak bir antlaşma yapmayacağına, böyle bir durum söz konusu olduğunda Babiâli'yi temsilen Paris'te bulunan Vahit Efendi'nin görüşmelere çağırılacağına dair defalarca yazılı ve sözlü taahhütte bulunmasına⁶⁵ rağmen Rusya ile Tilsit'te tek başına bir antlaşma imzalamış ve Vahit Efendi değil görüşmelere çağırılmak haberdar bile edilmemişti⁶⁶. Bu şartlar altında Babiâli'ye Tilsit'in hükümlerini bildirmek ve Fransa'nın arabuluculuğuyla Rusya ile bir antlaşma yaptırmayı kabul ettirmek oldukça zordu. Tek yol Fransa'nın Tilsit Mütarekesi ile Babiâli'nin çıkarlarını koruduğu yönünde Babiâli'yi ikna etmektir. Bu doğrultuda Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand gönderdiği mektuplarla⁶⁷, Sabastiani de mükâleme meclislerinde bu emrivakiyi yumuşatmaya çalışıyorlardı⁶⁸. Çünkü Napolyon Tilsit Mütarekesi nedeniyle Babiâli'yle İngiltere arasında bir yakınlaşma olmasından endişeleniyordu. Böyle bir durumun vukuu ise, Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı sürekli bir koz olarak kullanan Napolyon'un bütün planlarını alt üst ederdi. İşte Talleyrand ve Sebastiani bu yüzden ılımlı bir tavır sergiliyorlar ve en kısa zamana Osmanlı Devleti'nin Rusya ile bir mütareke imzalamasını salık veriyorlardı. Elçi, aslında Babiâli'nin, Rusya'yla kimsenin aracılığı olmadan bir antlaşma yapmak istediğinin farkındaydı⁶⁹. Ancak Fransa devreden çıkartılarak imzalanacak bir Osmanlı-Rus antlaşması, Napolyon'un hem Rusya hem de Osmanlı Devleti üzerindeki etkinliğini kaybetmesine yol açabilirdi. Sebastiani böyle bir antlaşmanın önünü kesebilmek için elçiliği boyunca en çok kullandığı taktiğe başvuruyor ve savaş tehditlerini tekrarlıyordu.

Babiâli'nin Fransa'nın tavassutuyla imzalanacak bir Osmanlı-Rus mütarekesi hakkında bazı tereddütleri bulunmaktaydı ki bunların başında Fransa'ya tabi olarak mütareke imzalanmasının Mısır hatırası hafızalarında hala canlı olan halkta yaratacağı hoşnutsuzluk gelmekteydi. Diğer yandan bir mütareke imzalanması halinde Rusya Akdeniz'den istediği miktarda zahire taşıyabilecekti. Osmanlı Devleti'nin ise buna göz yumması mümkün değildi. Bir diğer mesele ise mütarekenin yapılması halinde Osmanlı ordusunun dağılacak olmasıydı. Dolayısıyla yapılması öngörülen Osmanlı- Rus mütarekesinin bir antlaşma ile sonuçlanmaması halinde durum Osmanlı için bir felaket olurdu.

Babiâli bu çekincelerini Fransız elçisine bildirdi. Sebastiani bunun üzerine Napolyon'un Rusya ile hem Osmanlı Devleti'ne hem de İran'a sınırlarda mevcut askerden başka asker sevk etmemesi noktasında anlaşacağını ve bu maddeyi Tilsit Mütarekesi'ne koydurduğunu beyan ederek Babiâli'nin endişesini gidermeye çalışmıştır. Ayrıca kendisinin hazırlayacağı mütareke senedi taslağının Rusya tarafından kabul edileceğine dair güvence vermiş ancak karşılığında ise o sıralarda gelmesi beklenen İngiltere temsilcisinin kabul

⁶³ Le Baron I. De Testa, *a.g.e.*, C. II, s.306.

⁶⁴ BOA., *A.AMD.* 53/14.

⁶⁵ BOA., *HAT.* 54124 B, 54124 A.

⁶⁶ Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s. 228.

⁶⁷ BOA., *Kamil Kepeci Defter (KK. d)* 18, s. 1 BOA., *HAT.* 1741.

⁶⁸ Lefebvre, *a.g.e.*, C. III, s. 162.

⁶⁹ BOA., *HAT.* 13181 L.

edilmeyeceğine dair kendisine yazılı bir teminat verilmesini istemiştir⁷⁰. Sonuçta taraflar söz konusu teminatları içeren senetleri mübadele etmişlerdir⁷¹.

Sebastiani'nin ikinci adımı ise Tilsit Mütarekesi'nde, Osmanlı Devleti'yle ilgili koydurduğu üç maddenin* kabul edildiğine dair katılım senedi istemek olmuştur. Ayrıca Akdeniz'deki Rus gemilerinden 4 tanesinin Karadeniz'e geçişine izin verilmesi ile Osmanlı-Rus anlaşmasının Paris'te yapılmasını ve burada Osmanlı Devleti'ni Muhib Efendi'nin temsil etmesini talep etmiştir⁷².

Babiâli'de yapılan meşverette elçinin tüm isteklerinin reddedilmesi doğrultusunda karar çıkmıştır. Ancak Sebastiani'nin klasikleşen savaş tehdidini tekrarlaması üzerine, Rus gemilerinin Boğazlardan geçmesi dışındaki tüm talepleri onaylamış⁷³ ve kısa bir süre içerisinde söz konusu iltihak senedi hazırlanarak kendisine teslim edilmiştir⁷⁴. Bu kararın verilmesinde Fransa Dışişleri tarafından gönderilen ve Babiâli'nin Fransa'ya sırtını dönmesi halinde kaybedeceklerini düşünmesi yönünde açıkça bir tehdit içeren mektubun da etkili olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir husustur⁷⁵.

Babiâli, Sebastiani'ye istediği senedi vermekle Fransa'nın arabuluculuğunu ve bu doğrultuda Rusya ile mütareke yapılmasını resmen kabul etmiş oluyordu. Aslında bu durum Osmanlı Devleti'nin uluslararası platformda itibar kaybetmesi demektir. Çünkü kendisi Fransa'nın dostluğu uğruna İngiltere ve Rusya ile savaşa girmiş⁷⁶ ama dostu olarak gördüğü Fransa onu hiç hesaba katmadan Rusya ile tek başına anlaşmış gibi bir de Rusya ile mütarekeyi kabul etmek mecburiyetinde bırakmıştı. Ancak yakın zamanda başkent İstanbul'da taht değişikliği ile sonuçlanan ciddi bir kriz atlatan ve ülkenin diğer coğrafyalarında da isyanlarla uğraşan Babiâli, yeni bir savaşı da göze alamazdı. Fransa ise Avrupa diplomasi teamüllerine göre hareket ederek kendi çıkarı için en uygun adımı atmıştı.

Sonuç olarak bu oldubittiği kabullenmek zorunda kalan Babiâli, Sadrazama mütareke için tam yetki verdi⁷⁷. Orduda reisülküttap olarak bulunan Galip Efendi ise nişancı yapılarak mütareke müzakerelerinde Osmanlı Devleti'ni temsil etmek üzere Yergöğü civarında olan Slabozia köyüne gönderildi⁷⁸. Osmanlı-Rus-Fransız temsilcileri arasında yaşanan müzakerelerden sonra 25 Ağustos 1807 tarihinde Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Slobozia Mütarekesi imzalandı. 9 ay olarak tespit edilen mütareke süresi 3 Nisan 1808 tarihinde son bulacaktı⁷⁹.

⁷⁰ BOA., HAT. 54114-B.

⁷¹ Sebastiani'nin verdiği senetler için bkz: BOA., HAT. 6919,6939; Babiâli tarafından verilen senet için bkz: BOA., HAT. 6915. Osmanlı Devleti'nin ve Rusya'nın Fransa tavassutunu kabul ettiğine dair bkz: BOA., *Bab-ı Asafi Sadaret Kethüdalığı Dosyaları (A.SKT.)* 89/18.

⁷² BOA., HAT.16197.

⁷³ BOA., HAT. 16197 B.

⁷⁴ BOA., HAT. 57889.

⁷⁵ Lefebvre, a.g.e., C. III, s. 166.

⁷⁶ Ali Reşad Bey, *Devlet-i Osmaniye Asr-ı Hazır Tarihi*, Dersaadet 1328, s. 94.

⁷⁷ BOA., HAT. 53008.

⁷⁸ BOA., HAT. 53654, 53752.

⁷⁹ Mütareke'nin en önemli maddeleri barış görüşmelerinin hemen başlatılması ve Eflak-Boğdan da dâhil olmak üzere Rusya'nın işgal ettiği yerleri 35 gün içerisinde tahliye etmesiydi. Buna karşılık Osmanlı Devleti de antlaşma yapıncaya kadar Eflak-Boğdan'a asker sokmayacak, kalelerde ise gerektiğinden fazla asker bulundurmuyacaktı. Rus askeri çekildikçe Osmanlı askeri de Tuna'nın sağ tarafına çekilecekti. Diğer maddelerde ise Rusya'nın Bozcaada'yı iadesi, Akdeniz'deki ve Tuna'daki

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yapılacak olan antlaşmada arabulucu olmayı vaat eden Napolyon, gerçekte planlarını Babîlî'nin bu teklifi kabul etmemesi üzerine inşa etmişti. Böylelikle Rusya ile Rumeli'yi paylaşmak için haklı bir gerekçesi olacaktı. Ancak Osmanlı Devleti'nin hiç zorluk çıkartmadan Fransa'nın tavassutuyla yapılacak antlaşmayı ve bunun ön koşulu olan mütarekeyi imzalaması, ikilinin planlarını geçici bir süre askıya almalarına neden olmuştur. Fransa, en azından görünürde arabulucu rolünü oynamak zorunda kalmıştır. Sebastiani antlaşmanın yapılacağı yerden⁸⁰, murahasların⁸¹ hatta tercümanların seçimine⁸² kadar müdahale etmiş ve elinden geldiği kadar pürüz çıkarmıştır.

Kabakçı Mustafa İsyanı esnasında kendisinin kaçak olan bazı devlet adamlarını saklamakla itham edilmesi, yine isyan esnasında kendisine sığınan bir topçu subayının, ricası üzerine affolunmuşken idam edilmesi⁸³ gibi hususlar, Sebastiani'nin en çok kullandığı şikâyet konularıydı. Ayrıca III. Selim devrinde davet edilen Fransız topçularının IV. Mustafa tarafından reddedilmesi⁸⁴; antlaşmalar gereği Fransa'nın himayesinde bulunan Kudüs'teki ruhbanlara müftü tarafından yapılan kötü muamele, taht değişikliği nedeniyle Fransa'da bulunan Osmanlı elçisi Muhib Efendi'ye yeni padişahın itimatnamesinin geciktirilmesi⁸⁵ gibi konular da zaman zaman dile getirdiği şikâyetler arasında yer alıyordu.

Osmanlı Dışişleri ile Sebastiani arasında çetin müzakerelerin yaşandığı bu süreçte artık Osmanlı yöneticilerinin de Avrupa usulüne uygun diplomasi tavrına uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu ise icabında yalan ve aldatıcı beyanlar ile devletin çıkarları için en uygun lafların edilmesi, verilen sözlerin yerine getirilmemesinden dolayı utanılmaması anlamına geliyordu. Behiç Efendi 1803 yılında yazdığı önemli bir risalesinde “*politika*” için “*politika lafz-ı mezkûr-ı Frengî olup fî zamanına kizb u hile mazında istimâl olunur ise dahi asl manası umûr-ı siyasiye ve tedbîr-i müdüin demektir*” derken “*politika yapmak*”, “*politikacı*

donanmasını kaldırması ile savaş esnasında ele geçirilen gemilerin, eşyaların ve esirlerin mübadelesi esasa bağlanmıştır (Slobozia Mütarekesi'nin maddeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Asım Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 103-106; Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s. 226-228). Rusya hazır Fransa'nın desteğini almışken Sırp meselesini aradan çıkartmak istiyordu ve mütareke görüşmeleri esnasında Rus temsilcisi Serço, Osmanlı Devleti'nin Sırlarla da bir mütareke imzalaması için baskıda bulundu. Ancak Galip Efendi Rusya'nın Sırları kullanacaklarını ve müdahale hakkına sahip olacaklarını anlamış ve Osmanlı Devleti'nin kendi tebaası ile bir mütareke imzalamasının mümkün olmadığını ileri sürerek bu teklifi reddetmiştir. Rus temsilcisi bu sefer Sırların içerisine Rusların karışmış olduğunu ve Sırların üzerine yapılacak bir hareketin Rusya ile de savaşmak manasına geldiğini ileri sürerek teklifinde ısrar etmiştir. Bunun üzerine Vidin ve Fethülislam arasındaki bölgede antlaşma imzalanana kadar savaş haline son verildiğine dair Rusya ve Osmanlı Devleti arasında ayrı bir metin imzalanmıştır (bkz: Asım Efendi *a.g.e.*, C. II, s.107-108). Galip Efendi'nin imzaladığı bu iki antlaşma taslağı sadrazam Çelebi Mustafa Paşa tarafından 29 Ağustos 1807 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Çelebi Mustafa Paşa'nın Slobozia mütarekesinde Sırp maddesine dair tasdiknamesi için bkz: BOA., *Bab-ı Asaî Amedi Kalemi Dosyaları (A.AMD.)* 53/18; Slobozia Mütarekesi'nin tasdiknamesi için bkz: BOA, *A.AMD.* 53/19; BOA, *A.SKT.* 90/3; Rusya generali tarafından tasdik edildiğine dair bilgi için bkz: *A.SKT.* 90/10).

⁸⁰ BOA., *HAT.* 16197, 16197 B, 53737, 53914.

⁸¹ BOA., *HAT.* 16195, 16195 A, 53329, 53331, 53960.

⁸² BOA., *HAT.* 16195.

⁸³ BOA., *HAT.* 16197.

⁸⁴ BOA., *HAT.* 16197; BOA, *A. MKT.* 799-35.

⁸⁵ BOA., *HAT.* 54124 C.

bir kimse olmak” deyimlerinin yalan dolan laf söyleme şeklinde bir anlam taşıdığı işaret eder. Ancak bu kavramların gerçekte “önemli siyasi işler” ve “devlet tedbiri” manasına geldiğine de dikkat çeker⁸⁶. Babiâli, Napolyon’un imparatorluk unvanının onaylanması sürecinde hem müttefikleri İngiltere ve Rusya’ya hem de Fransa’ya karşı yukarıda sözü edilen “oyalama taktiğini” başarıyla kullanmıştı⁸⁷. Sebastiani ile söz konusu görüşmeleri yürüten Reisülküttap Mehmet Said Hâlet Efendi de tıpkı, Mısır’ın işgalinden hemen önce Fransız Elçi Ruffin ile mükâlemelerde bulunan Reisülküttap Atıf Efendi’nin yaptığı gibi⁸⁸ “*idare-i maslahat*” ediyordu⁸⁹. Fransa’ya hiç bir zaman güvenmeyen Hâlet Efendi Fransa’ya karşı bir denge unsuru olarak gördüğü Rus yanlısı Mavrozilerin, Kaymakam Köse Musa Paşa’ya rağmen idam edilmelerini engellemiş ve daha sonra sürgünden kurtulmalarını sağlamıştı⁹⁰. Bundan haberdar olan Sebastiani mükâleme meclislerinde bu durumdan bahsettiğinde ise gayet rahat ve kendinden emin davranarak elçinin ithamını kabul etmediği gibi onu yalancılıkla suçlayarak üste çıkıyordu. Bir başka mükâlemede ise Sebastiani, Kabakçı İsyanı esnasında elçilik binasının aranmasının devletlerarası ilişkilerde suç sayıldığını belirterek yeni tavizler kopartmaya çalışması karşısında, Hâlet Efendi’nin hiç tereddüt etmeden Fransa’da ihtilal esnasında antlaşmalara aykırı olarak elçilerin evlerinin aranıldığını hatta bununla da yetinilmeyerek evraklarının incelendiğini* söyleyerek onu susturması bir başka örneği teşkil etmektedir⁹¹. Her iki durum da Osmanlı diplomasisinin tam manasıyla olmasa bile Avrupalılaştırma yoluna girdiğinin bir göstergesidir.

Yukarıda sadece iki örneğini verdiğimiz söz düelloları ve restleşmelerle geçen uzun müzakerelerden sonra Osmanlı-Rus Antlaşması’nın Paris’te imzalanmasına⁹², ve Osmanlı Devleti’ni Muhib Efendi’nin temsil etmesine karar verilmiştir⁹³

İstanbul’da Sebastiani ile yaşanan pürüzler halledildikten sonra, Muhib Efendi’ye müzakerelerde Osmanlı Devleti’ni temsil edeceğine dair bir yazı ile birlikte gerekli talimatname gönderilmiştir. Söz konusu talimatname aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin Rusya antlaşmasından beklentilerini de ortaya koymaktadır. Buna göre Napolyon’un, III. Selim devrinde taahhütte bulunduğu üzere Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü ve serbestiyeti bu antlaşmada esas şart olmalıdır⁹⁴.

⁸⁶ Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 38.

⁸⁷ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 262.

⁸⁸ Atıf Efendi “*İstanbul’da yeni icâd olunan diplomat lisansı ile bazı irâd-ı mübheme irâd ederek meseleyi geçiştirmeye*” dolayısıyla Rus elçisi ile görüştüğünde ona da biraz “*diplomat ağzı satarak*” Ruffin’i temin etmişti (Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 38).

⁸⁹ BOA., *HAT*. 16179.

⁹⁰ TSMA., *E*. 4171.

* Hâlet Efendi Paris elçiliği esnasında böyle bir olaya bizzat şahit olmuştu. Napolyon’a suikast girişiminden sonra maktul kralın kardeşinin oğlunun Avusturya elçisi tarafından saklandığı zannedilerek elçinin evi aranmıştır. Yapılan arama sonucunda Fransızlar umduklarını bulamamakla birlikte elçinin incelenen dokümanlarının içinde suikast olayı ile ilgili bir belge bulunmuş ve elçi sınır dışı edilmiştir [BOA., *Cevdet Hariciye (C.HR.)* 2506]. Hâlet Efendi elçiliği esnasında şahit olduğu bu olayı Sebastiani’ye karşı kullanmıştır.

⁹¹ BOA., *HAT*.16197.

⁹² BOA., *HAT*. 53120.

⁹³ BOA., *HAT*.16195 A.

⁹⁴ Osmanlı Devleti’nin antlaşmadan beklentisi özetle şunlardır: Fransa, Rusya’yı Eflak Boğdan üzerindeki nezaretinden ve Osmanlı Devleti’nin içişlerine karışmaktan vazgeçirmeliydi. Ayrıca Sırlara dair antlaşmaya bir madde kaydolmamalıydı. Bunun dışında Osmanlı Devleti, Slobozia

Avrupa diplomasisini, çıkarıcı ve değişken bir politika geliştirmekle, ahde vefa bilmemekle ve verdikleri sözde durmamakla suçlayan Osmanlı Devleti'nin üzerinde ehemmiyetle durduğu nokta Napolyon'un verdiği sözü yerine getirmesiydi. Avrupa'nın uyguladığı bu diplomatik yöntem aslında klasik dönem Osmanlıların uyguladığı ve Sokollu'nun "*Ahidnâmeler ölü doğmuş birer vücûddur. Onlara hayatiyyet bahşedecek olan şey, tarafların bunları yaşatmak için duyduğu arzu ve azimdir*" sözleriyle belirginleşen "*gerçekçi politika*" politikanın aynısıydı. Ancak şimdi yapılan antlaşmalara tam olarak riayet edilmesinde hayati faydalar gören ve bireylere mahsus ahlaki değerlerle devlet politikasını yönlendirmeye çalışan Osmanlılarının kendisiydi. Babiâli'de bu düşünce giderek daha çok benimsenecek ve bir övünç kaynağı olacak, karşı tarafın buna tamamen ters düşen ahlaki değerlerini ise yadırgayacak ve ayıplanacaktı. Bu yeni devir siyasî ahlak davranışı, aslında zaruretini meziyet haline getirilmesinden başka bir şey değildi⁹⁵.

Bu halet-i ruhiye içinde antlaşmanın yapılacağı umudunu taşıyan Osmanlı Devleti görüşmelerin bir an önce başlamasını istiyordu. Ancak muhatabı olan Rusya ve Fransa için bu iş sadece bir oyundan ibaretti. Oyunun bu kadar uzaması ise Napolyon'un Osmanlı toprakları üzerinde nihai kararı verememesinden kaynaklanmaktaydı. İstanbul'da Sebastiani'nin Osmanlı Dışişlerine karşı yürüttüğü oyalama taktığının aynısı Paris'te Fransız Dışişleri tarafından Muhib Efendi'ye uygulanıyordu. Muhib Efendi değil müzakereleri başlatmak bir ön görüşme için bile uzun süre beklemek zorunda kaldı⁹⁶.

Mütarekesi ile Rus savaş gemilerine açmış olduğu boğazları diğer devletlerin savaş gemilerine de kapatmayı ve ticaret gemilerini kontrol etmeyi istemekteydi. Ayrıca Rusya'dan savaş tazminatı istenmesi, Rusya'nın iki devlet arasında sınır olan Kuban nehrine riayet etmesi ve Gürcistan'ın Osmanlı himayesinde olduğu kabul edilerek bu bölgeye saldırmaması, Anagra ve Kemhal gibi kalelerin Ruslar tarafından iadesi ve yıkılmış oldukları Anapa kalesinin inşaat masraflarının ödenmesi de ileri sürülen şartlar içerisindeydi (Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C.VIII, s. 234-235).

⁹⁵ Kemal Beydilli, *a.g.m.*, s. 37.

⁹⁶ Nihat Karaer tarafından yazılan "Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) Ve Döneminde Osmanlı Fransız Diplomasi İlişkileri" başlıklı makalede Muhib Efendi'nin Paris elçiliği süresince faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Söz konusu makalede Napolyon'un Austerlitz Zaferi'nden (2 Aralık 1805) sonra durumu Babiâli'ye bildirmek üzere Horace Comte Sebastiani'yi İstanbul'a gönderdiği kaydedilmektedir [Nihat Karaer, "Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı Fransız Diplomasi İlişkileri", *Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi (OTAM)*, S. 30, Ankara 2011, s. 2]. Ancak bu görevli Sebastiani değil Cevdet Paşa'nın bir ofisyal olarak bahsettiği (Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s. 46) aslında Fransa'nın yetiştirdiği çok önemli diplomatlardan olan Joubert'tir (*The Secret History Of The Court And Cabinet Of St Cloud*, New York 1807, s.168-174). Yazar 1806 Osmanlı Rus Savaşı'nın çıkışını ise Sebastiani'nin III. Selim ile özel olarak görüşmesinden endişelenen ve muhtemel bir Osmanlı-Fransız ittifakından çekinen Rusya'nın Osmanlı topraklarına saldırmasına bağlamaktadır (*a.g.m.*, s.8) Ancak Sebastiani'nin Rus taraftarı Eflak Boğdan voyvodaları Aleksandre İpsilanti ve Mavrozi'yi azl ettirerek Fransa taraftarı Callimachi ve Suzzo ailelerinden atamalar yaptırması nedeniyle 1806 Osmanlı Rus savaşının çıktığı, herkes tarafından bilinen bir gerçektir ki bizim çalışmamızda bunun üzerinde durulmuştur. Ayrıca Karaer, Muhib Efendi'nin Paris elçiliği sırasında "*Avrupa diplomasisine oldukça vakıf davranışlarında temkinli ve devlet adamı kişiliğine sahip bir diplomat olduğunu gösterdiğini*" belirtmektedir (*a.g.m.*, s. 23). Ancak III. Selim'in "*Muhib'in irsal eylediği evrakı görüp azim infial eyledim. Böyle vakitte Paris'e gidecek elçi değilmiş. İtalya krallığını nutka alma deyu bu herife tenbih mi olundu; Subhanallah ne acayip adam imiş iptida memuriyetinde erbabı değildir deyu herkes imza etmişti. Gaflet olunmuş, bir doğru sözü var ki Paris'te durmam devlete muzırdır diyor, amenna bu pek eşek herifin ikametini muzırdır*" şeklindeki Hatt-ı Hümayûnu'nu (Enver Ziya Karal, *Hâlet Efendi'nin*

Sebastiani bir yandan Fransa'nın aracılığıyla yapılması öngörülen Rus antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'ni oyalarken bir yandan İngiltere'nin tekrar Babîâli'nin üzerinde nüfuz kazanmasını engellemeye çalışıyordu. İstanbul'dan sonra Mısır'da da umduğunu bulamayan İngiltere, Osmanlı Devleti'nin elinden tamamıyla gitmesine ve Fransa tahakkümü altına girmesine göz yumamazdı. Bu yüzden Babîâli ile barış yapmak üzere diplomatik temasa geçmeye karar veren İngiltere⁹⁷ Arthur Paget'i Bozcaada önlere gönderdi⁹⁸. Osmanlı Devleti de aslında Fransa'ya karşı İngiltere'yle işbirliği yapmak istiyordu ve Osmanlı-Rusya-Fransa üçgeninde yaşanan gelişmeler bunu elzem kılıyordu. Ancak Fransa'ya rağmen bunu gerçekleştirmek neredeyse imkânsız gözüküyordu. Hâlihazırdaki duruma göre Babîâli, Sebastiani'ye, resmen Fransa'nın rızası olmadıkça İngiltere ile asla barış antlaşması yapılmayacağı bildirecekti. Bir yandan da Rusya antlaşması tamamlanıncaya kadar İngiltere ile barış görüşmelerini başlatacağı⁹⁹ ki bu görüşmeler büyük bir gizlilik içinde sürdürülecekti. Ancak Babîâli'nin takındığı bu belirsiz tavır¹⁰⁰ nedeniyle İngiltere, Osmanlı Devleti'nin kendisini hayli yıpratana yabancı müdahalesinden kurtulmaya karar verdiği takdirde diyalogun yeniden başlayacağını bildirerek görüşmeleri sonlandırdı¹⁰¹. İngiltere'nin "yabancı müdahalesi" diyerek ima ettiği aslında Fransa'ydı. Ancak o süreçte Osmanlı Devleti'nin Fransa'yı bertaraf ederek tek başına hareket etmesi imkânsızdı. Nihayetinde Sebastiani Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında Temmuz 1807 itibariyle başlayan barış görüşmelerinin sürdürülmesini engellemiş iki ülke arasında imzalanacak olan Kala-i Sultaniye Antlaşması'nın tarihinin 1809 yılına sarkmasına sebep olarak bir görevini daha başarıyla yerine getirmişti.

Nitekim zaman en başından beri Fransa'ya güvenilmemesi gerektiği ve gerek Rusya ve gerek İngiltere ile hiç aracı olmadan bir antlaşma yapılması gerektiğini savunan¹⁰² Reisülküttap Hâlet Efendi'yi haklı çıkarttı. Rusya'nın Slobozia Mütarekesi'nin maddelerinin tadilini istemesi, Sebastiani'nin, Rusya'nın, Eflak-Boğdan'ı terk etmeyeceğini resmen bildirmesi¹⁰³, Korfu'nun İngiltere tarafından muhasarası halinde 4000 Fransız askerinin Arnautluk üzerinden Korfu'ya nakledilmesini talep etmesi¹⁰⁴ Babîâli'nin Rus antlaşmasından tamamen ümidini kesmesine neden oldu. Nihayetinde Slobozia Mütarekesi'nin süresi dolmuş ancak taraflar bir süre daha mütarekeye uygun davranmışlardır. Bu sırada Paris'te yapılan Osmanlı-Rus barış görüşmelerinden bir sonuç elde edilememiş ve Fransa'nın arabuluculuğuyla yapılacak olan Osmanlı-Rus antlaşması imzalanmamıştır. Fransa'nın Erfurt Antlaşması'nda tamamıyla Rusların lehinde davranması Rusları cesaretlendirmiş ve savaş yeniden başlayarak Bükreş Antlaşması'nın yapılacağı 1812 tarihine kadar devam etmiştir.

Paris Büyükelçiliği, İstanbul 1940, s. 85-86) görmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu makale bu zaafı göz önüne alınarak dikkatli incelenmelidir.

⁹⁷William James, *a.g.e.*, s. 57.

⁹⁸Juchereau de Saint-Denys, *Revolutions de Constantinople En 1807 Et 1808*, Paris 1819, C. II, s.152; N. Jorga, *a.g.e.*, C. V, s.156.

⁹⁹BOA., *HAT*. 53456.

¹⁰⁰İngiltere temsilcisinin görüşmeler için sahile çıkma talebini reddederek, üzerinde görüşülmesi gereken fazla bir mesele olmadığını ileri sürerek antlaşmanın imzalanacağı yeri bile tespit etmemiştir (TSMA., *E*. 8298/3).

¹⁰¹TSMA., *E* 8298/3; *The Weekly Political Review Of .Henry Redhead Yorke From January To June 1807*, s. 334-335.

¹⁰²BOA., *C. HR*. 1318; BOA., *HAT*. 13181 L.

¹⁰³BOA., *A. MKT*. 799/48.

¹⁰⁴BOA., *HAT*. 53538.

İstanbul'a geldiği andan itibaren attığı adımlarla Babiâli'de Rusya ve İngiltere nüfuzunu kırmaya başaran ve adeta dış politikayı kendi istediği gibi yönlendiren Sebastiani bununla da yetinmeyerek Osmanlı Devletinin iç işlerine de müdahale etmiştir. Devlet sırlarını Sebastiani'ye sızdırmakla suçlanan ve meşveret meclisinin muhalefetine rağmen katli Sultan IV. Mustafa tarafından ısrarla istenen¹⁰⁵ Divan Tercümanı Aleko'nun öldürülmesi¹⁰⁶, Sebastiani'nin ustaca manevraları sayesinde Fransa ve Osmanlı Devleti arasında neredeyse savaşa yol açabilecek diplomatik bir krize dönüşmüştür. Bir devletin kendi tasarrufunda olan ve suçu sabit bulunan bir memurunu cezalandırması, Sebastiani tarafından bir dış politika malzemesi olarak kullanılmıştır. Ona göre Fransa himayesinde olan tercümanın, sadece kendi yanına gidip gelmesinden dolayı öldürülmesi, şahsına ve Fransa'ya yapılmış büyük bir hakaretti. Ahmed Cevdet Paşa'ya göre 1807'de Aleksandre İpsilanti'nin öldürülmesini kendi zaferi olarak gören Sebastiani'nin Rumlar hakkındaki bu tavır değişikliği, çoğu hâlâ Rus yanlısı olan diğer Rum ailelerini de kazanmak istemesinden kaynaklanıyordu¹⁰⁷. Ancak uzun bir süreden beri Rusların yanında yer alıp saflarını kesin olarak belirlemiş olan Rumların böyle bir ayak oyununa kanarak Fransa'nın yanında yer almasını beklemek zayıf bir ihtimaldi. Sebastiani ise bunun farkına varabilecek kadar uzun bir zamandır İstanbul'da bulunmaktaydı ve Babiâli-Rum tercümanlar-Avrupalı devletler üçgeninin nasıl işlediğini iyice öğrenmişti. Bundan dolayı Ahmed Cevdet Paşa'nın ileri sürdüğü sebep, Sebastiani'nin bu hareketini izah etmek için yeterli bir açıklama gibi görünmemektedir.

Olayların gidişatını incelediğimizde Sebastiani'yi buna iten sebebin Ahmed Cevdet Paşa'nın iddialarının aksine Fransa yanlısı Aleko Soço'nun öldürülmesinden sonra yerine Rusya'ya daha yakın olan Karaca Yanko'nun atanması¹⁰⁸ olduğu anlaşılmaktadır. Taraftarı olan divan tercümanın katledilmesiyle Sebastiani çok önemli bir haber kaynağını kaybetmekle kalmıyor, ayrıca devlet sırlarını öğrenmedeki avantajını Ruslara kaptırıyordu. Sebastiani tercümanın katli meselesinde özellikle devrin reisülküttabı olan ve Fransa'ya olan güvensizliğini her yere açıkça dile getiren Hâlet Efendi'yi suçluyor, Aleko'nun halefi olan divan tercümanı da bu iddialardan payını alıyordu. Aleko'yu korumakta başarısız olan Sebastiani tüm gayretini yeni haber kaynağı Kostaki'nin can güvenliğine vermişti. Kostaki'nin Fransa himayesinde olduğunu ve katli halinde Fransa'nın hakarete uğrayacağını belirterek her halükarda Osmanlı Devleti'nin içişlerini ilgilendiren bir meseleyi devletlerarası mecraaya çekti. Babiâli'den Eflak voyvodası ve müte'allikatının hayatlarını garanti eden yazılı bir teminat¹⁰⁹ alan Sebastiani, böylelikle nezdinde elçi olduğu devletin kendi reayası hakkındaki tasarrufuna karışabilecek ve bu konuda yazılı teminat alabilecek derecede Babiâli'de etkin bir konumda olduğunu da belgelemiş oluyordu.

Sebastiani sadece Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerini değil doğuya yönelik kendi iç politikalarına da karışmaktaydı. Bağdat Valiliği'ne müdahalesi ise bu tavrına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti Bağdat'ta kölemen hâkimiyetinden öteden beri rahatsızlık duymaktaydı. 20 Eylül 1807 tarihinde Bağdat Valisi Ali Paşa'nın¹¹⁰ köleleri tarafından öldürülmesi, Babiâli'ye beklediği fırsatı sunuyordu. Meşveret Meclisi'nde Süleyman Bey'in

¹⁰⁵ BOA., *HAT*. 57959.

¹⁰⁶ BOA., *Cevdet Dahiliye (C. DH.)* 2201; Oğullukyan, *a.g.e.*, s. 19; Asım Efendi, *a.g.e.*, C. II, s.125.

¹⁰⁷ Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s. 208.

¹⁰⁸ BOA., *Tahvil d.* no 53, s.77.

¹⁰⁹ BOA., *HAT*. 14351.

¹¹⁰ Ali Paşa'nın Bağdat Valiliği'ne atanması ve öldürülmesi hakkında bkz: Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C. VIII, s. 204-206.

kaymakam, Erzurum Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın Bağdat Valisi olmasına karar verilerek, Sultan IV. Mustafa'nın da onayı ile¹¹¹ Yusuf Ziya Paşa vali olarak atanmıştır¹¹².

Babiâli bu kararını uygulamakta yine Sebastiani engelini takıldı. İngiltere'nin Basra'da Vahhabiler ile görüştüğü ve bu yüzden Bağdat meselesinin de içişlerine ait bir konu olmaktan çıktığı¹¹³ iddiasında olan elçi, Bağdat'ın kargaşa içinde bulunduğunu ve Yusuf Ziya Paşa'nın bunu bastırarak güçte olmadığını ileri sürerek atanmasına karşı çıkıyor ve Süleyman Bey'in vali olarak atanmasını talep ediyordu. Tabii ki bu işin görünen yüzüydü. Gerçekte ise bölgede üstünlüğü İngiltere'ye kaptırmamak ve Fransa'yı daha aktif hale getirmek isteyen Sebastiani, Yusuf Ziya Paşa'dan daha kolay yönlendirebileceği Süleyman Bey'le işbirliği yapıyordu¹¹⁴. Süleyman Bey ise Babiâli'de Sebastiani'nin gücünün farkındaydı ve dolayısıyla onun yardımını alması valilik koltuğuna oturabilmesi için neredeyse tek çıkar yoldu.

Bu hesaplar doğrultusunda Sebastiani, Babiâli'ye yaptığı baskıyı arttırmak için İspanya ve Felemenk elçilerini de yanına çekerek nihayetinde İstanbul'dan ayrılacağını bildirdi. Babiâli mecburen ilk kararından geri adım atmış ve Yusuf Ziya Paşa'nın yerine Süleyman Paşa'yı atamıştır¹¹⁵. Bağdat'ın bir kölemen olan Süleyman Paşa'ya tevcih edilmesiyle Osmanlı Devleti Bağdat'ta kölemen hâkimiyetine son vermek için büyük bir fırsatı kaçırmıştır¹¹⁶.

¹¹¹ BOA., *HAT*. 4289. IV. Mustafa, halkın istekleri hilafına Bağdat'a vali olarak atanan Yusuf Ziya Paşa'yı kabul edeceklerine ve bir ihtilal çıkartmayacaklarına dair meşveret meclisinden teminat istemekteydi BOA., *HAT*. 53925; TSMA., *E* 7030.

¹¹² TSMA., *E* 8702/10. Yusuf Ziya Paşa'ya 24 Receb 1222/27 Eylül 1807 tarihinde Şehrizar ve Basra eyaletleriyle birlikte Bağdat valiliği verilmiştir (BOA., *Tahvil d.* 53, s. 21- 22).

¹¹³ BOA., *HAT*. 14351.

¹¹⁴ Bağdat Kaymakamı Süleyman Paşa (Bağdat kaymakamı olarak atanması için bkz: TSMA., *E* 8702/10) ve Sebastiani'nin Babiâli'ye konuyla ilgili sundukları takrirler incelendiğinde ikisinin de işbirliği içerisinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Her ikisi de söz konusu yazılarda İran ve Vahhabi tehlikesinin ancak Süleyman Paşa'nın bölgeye vali olmasıyla engellenebileceğini iddia ediyorlardı (BOA., *HAT*. 4276, 4290, 53342). Bağdat halkı da gönderdikleri yazılarla Yusuf Ziya Paşa'nın, İran'la komşu olan ve halkının çoğu Arap ve aşiretlerden meydana gelen Irak'ın durumunu bilmesinin mümkün olamayacağı belirterek, Süleyman Paşa'nın valiliğe atanmasını istemektedirler (BOA., *HAT*. 54084, 4282).

¹¹⁵ Süleyman Paşa 27 Şevval 1227/ 28 Aralık 1807 tarihinde Bağdat valiliğine atanmış (BOA., *Tahvil d.* 53, s. 21-22); caize olarak ise 15323 kuruş göndermiştir (BOA., *Sadaret Defteri* 354, s.11).

¹¹⁶ Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C.VIII, s. 244. Müellif, Babiâli'nin aldığı bu kararda kölemenlerin mi yoksa Sebastiani'nin mi ağır bastığının tam olarak anlayamadığını yazmaktadır. Ancak bununla birlikte o sırada Bağdat'ta sayıları 1000 kadar bile olmayan kölemenlerin devlet için bir tehlike teşkil edemeyeceğini ve Bağdat halkının Kölemenler için isyan lekesini kabullenmeyeceklerini ilave etmiştir. Ancak Süleyman Paşa tarafından 5-6000 kese akçenin İstanbul'a gönderildiği ve bunun Babiâli'de ve sarayda sözü geçenlere dağıtıldığının rivayet edildiğini yazmaktadır. Daha sonra kaleme aldığı satırlar daha da ilginçleşir, şöyle ki: O esnada Fransa ve Rusya imparatorlarının Rumeli'yi paylaşmaya karar verdiklerinden dolayı Sebastiani'nin Rumeli işlerine müdahalesi devletin politikası gereğinden olarak kabul edilebileceğini ancak Bağdat valiliğine müdahalesine bir mana verilemeyeceğini kaydetmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C.VIII, s 207). Müellifin bu satırlarıyla açıkça belirtmese de Süleyman Paşa'nın göndermiş olduğu rüşvetten Sebastiani'nin de bir pay aldığını düşündüğü meydandadır. Elimizde bu iddiaları kanıtlayacak ya da çürütebilecek belgeler bulunmamaktadır. Ancak Sebastiani'nin her fırsatta İstanbul'dan ayrılacağını ileri sürmesi ve buna karşılık aldığı pahalı hediyelerle bu fikrinden vazgeçmesi paraya olan düşkünlüğünü göstermektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Sebastiani İstanbul'da elçi olarak bulunduğu müddetçe Avrupa diplomasisinin tüm inceliklerini kullanarak Fransa'nın Osmanlı üzerindeki politikalarını gerçekleştirmesini sağlamıştır. Bu başarısında şüphesiz Napolyon'un kazandığı askeri zaferler de büyük rol oynamıştır. Osmanlı Devleti ise bu süreçte Rusya ve İngiltere karşısında tutunabilmek için Fransa'ya bel bağlamakla birlikte aradaki dengeleri gözetmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin statükoyu korumaya çalıştığı bu süreç aynı zamanda Avrupa diplomasi sistemine uyum sağlamada önemli bir yol kat etmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), *Hatt-ı Hümayûn (HAT.)* 1741, 4276, 4480, 4282, 4289, 4290, 6915, 7209, 114351, 13181 L, 14351, 14397, 14633; A, 16154, 16179, 16195 A, 16197, 16197 A, 16197 B, 45855, 45918 Ç, 46891, 53008, 53120, , 53329, 53331, 53342, 53456, 53538, 53654, 53737, 53752, 53914, 53925, 53960, 54084, 54114-B, 54124, 54124 A, 54124 B, 54124 C.,. 57889, 57959.

BOA., *Cevdet Hariciye (C.HR.)* 1318; 2506.

BOA., BOA., *Cevdet Dahiliye (C. DH)*, 2201.

BOA., *Bab-ı Asafl Mektubi Kalemî Dosyaları (A MKT.)* 798-1, 799-35, 799/48.

BOA., *Bab-ı Asafl Amedi Kalemî Dosyaları (A.AMD.)* 53/18; 53/19; 53-37. 53/14, 54/39.

BOA., *Bab-ı Asafl Sadaret Kethüdalığı Dosyaları (A.SKT.)*, 89/18, 90/3; 90/10.

BOA., *Kamil Kepeci Defter (KK. d)* 18, s. 1.

BOA., *Tahvil Defteri no 53*, s. 21- 22, 77.

BOA., *Sadaret Defteri 354*, s.11.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA) *Evrak (E)* 4171, E.1449, E. 5161, E. 8298/3 E 8298/3; E7030, E 8702/10.

Kaynak, Araştırma ve İnceleme Eserleri

ABOU- EL-HAJ, Rıfat A, "Ottoman Diplomacy At Karlowitz", *Journal Of The American Oriental Society*, Vol.87, No.4, (Oct.-Dec., 1967).

AHMED CEVDET PAŞA, *Tarih-i Cevdet*, C. VIII, Dersaadet 1309 (ikinci baskı).

AHMED RESİT, *Haritalı ve Resimli Mükemmel Tarih-i Osmani*, C. II, Dersaadet 1328.

AKSAN, Virginia, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı AhmedResmi Efendi (1700-1783)*, İstanbul 1997.

ALİ REŞAD BEY, *Devlet-i Osmaniye Asr-ı Hazır Tarihi*, Dersaadet 1328, s 94.

ALTINAY, AHMED REFİK, *Kabakçı Mustafa*, (haz. Enfel Doğan), İstanbul 2005.

ASIM EFENDİ, *Tarih-i Asım*, C. I, İstanbul 1867.

AULARD, A., *Fransa İnkılabı Siyasî Tarihi*, (Çev. Nazım Poroy), C.III, Ankara 1982.

BEYDİLLİ, Kemal, "Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifaklar", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara 1999.

Bununla birlikte Sebastiani'nin Irak havalisinde üstünlüğü Vahhabilerle temas halinde olan İngilizlere kaptırmamak için kendine bir müttefik araması ve Süleyman Paşa'yı bu yüzden desteklemesi de göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

- CABI ÖMER EFENDİ, *Cabi Tarihi:Tarih-i Sultan Selim-i Salis ve Mahmud-ı Sani*, C. I, Haz.Mehmet Ali Beyhan, Ankara 2003.
- DAVISON, Roderic, “Küçük Kaynarca Andlaşması'nın Yeniden Tenkidi”, (çev. Erol Aköğretmen), *İÜEF. Tarih Enstitüsü Dergisi*, C. X-XI, İstanbul 1979-1980.
- DE MESMAY, General J.T., *Horace Sebastiani Soldat, Diplomate, Homme d'Etat Maréchal de France (1772-1851)*, Paris 1948.
- DE TESTA, Le Baron I., *Recueil Des Traités De La Porte Ottomane*, C. II, Paris 1865.
- DRİAULT, *Selim-i Salis ve Napolyon, Sebastiani ve Gardan*, (terc. Köprülüzade Mehmet Fuad) Dersaadet 1329.
- DERİN, Fahri Çetin, “Yayla İmamı Risalesi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 3, İstanbul 1973.
- FİNDLEY, Carter, “Origins Of The Ottoman Ministry”, *International Journal Of The Middle East Studies*, Vol 1, No: 4(Oct., 1970).
- HUREWITZ, J.C., “The Europeanization Of Ottman Diplomacy: The Conversion From Unilateralism To Reciprocity In The Nineteenth Century” *Bellekten*, C.XXV, S. 99, Ankara 1961.
- JAMES, William, *The Naval History Of Great Britain*, Vol. V, London 1837.
- JORGA, Nicolea, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epçeli), C. V, İstanbul 2005.
- KARAL, Enver Ziya, *Hâlet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği*, İstanbul 1940.
- KOLOĞLU, Orhan, “Fransız Devrimi ve Osmanlı Diplomasisi”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara 1999.
- KÖSE, Osman, 1774 Küçük Kaynarca Andlaşması, Ankara 2006.
- LEE, Stephen, *Avrupa Tarihinden Kesitler*, Ankara 2009.
- LEFEBVRE, *Histoire De Cabinets De L'Europe*, C.III, Paris 1847.
- MANO, G.A., *Religion Et Politique*, Paris 1856.
- MUAHEDAT MECMUASI, C. IV, Ceride-i Askeriyye Matbaası 1298.
- NAFF, Thomas, “Reform And The Conduct Of Ottoman Diplomacy In The Reign Of selim III, 1789-1807”, *Journal Of The American Oriental Society*, Vol.83, No.3, (Aug.-Sep., 1963).
- KARAER, Nihat, “Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı Fransız Diploması İlişkileri”, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi (OTAM)*, S. 30, Ankara 2011.
- OĞULLUKYAN, *Ruzname, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmut ve Alemdar Mustafa Paşa*, (Tercüme ve Notlar) Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1972.
- PHILLIOU M., Christine. *Worlds Old And NEW: Phanariot NetWorks And The Remerking Of Otoman Governance In The First Half Nineteenth Century*, Ph.D.diss., Princeton University, 2004.
- SAINT-DENYS, Juchereau de *Revolutions de Constantinople En 1807 Et 1808*, Paris 1819.
- SHAW, Stanford. *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim*, (çev. Hür Güldü), İstanbul 2008.
- THE SECRET HISTORY OF THE COURT AND CABINET OF ST CLOUD*, New York 1807.
- THE WEEKLY POLITICAL REVIEW OF .HENRY REDHEAD YORKE FROM JANUARY TO JUNE 1807.*
- THE ANNUAL REGISTER OR A VIEW OF THE HISTORY POLITICS AND LITERATURE FOR THE YEAR 1806*, LONDON 1808.
- UNAT, Faik Reşit. *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara 1992,
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. “Amedi Galib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'ten Gönderdiği Şifreli Mektuplar”, *Bellekten*, C. I Ankara 1937.
- VASIF, *Tarih-i Vasıf*, Milli Kütüphane Mikrofilm Arşivi No: 608, C.II.

YENİDÜNYA, Süheyla. *Hâlet Efendi'nin Hayatı İdari ve Siyasî Faaliyetleri (1760-1822)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.
ZİNKEİSEN, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epeçeli), İstanbul 2011.